

**BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING MEDIAKOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING AHAMIYATI****Umarov Azizbek Vaxobovich****Andijon davlat pedagogika instituti****Matematika va informatika kafedrası dotsenti****E-mail: aizibek.umarov.80@list.ru****<https://doi.org/10.5281/zenodo.21308823>**

Annotatsiya. Mazkur tezisda bo'lajak o'qituvchilarning mediakompetentligini rivojlantirishda mustaqil ta'limning o'rni va imkoniyatlari tahlil qilingan. Mustaqil ta'lim jarayonida foydalaniladigan media vositalarning besh guruhi (elektron kutubxonalar va ilmiy bazalar, MOOC platformalari, video-kontent, podkastlar, kasbiy ijtimoiy tarmoqlar) yoritilgan. Talabalarning shaxsiy media-mahsulotlar yaratishi, reflektiv kundalik yuritishi va peer-learning yondashuvining samaradorligi asoslangan hamda mustaqil ta'limni tashkil etishning zarur pedagogik shart-sharoitlari belgilangan.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, mediakompetentlik, bo'lajak o'qituvchi, kredit-modul tizimi, MOOC, media-resurslar, reflektiv kundalik, peer-learning.

Zamonaviy oliy ta'limda mustaqil ta'lim talabalarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning asosiy vositalaridan biri sifatida tan olinmoqda. Bo'lonya jarayoni tamoyillariga muvofiq, oliy ta'limning kredit-modul tizimida talabalar mustaqil ta'limiga o'quv yuklamasining 50 foizdan ortig'i ajratiladi. Bu hol bo'lajak o'qituvchilarning mediakompetentligini rivojlantirishda mustaqil ta'limning ahamiyatini yanada oshiradi va uning samarali tashkil etilishi uchun maxsus pedagogik yondashuvlarni talab qiladi.

Mustaqil ta'lim - bu talabaning o'qituvchining bevosita rahbarligida yoki uning topshiriqlari asosida mustaqil ravishda olib boriladigan bilim olish va kompetensiyalarni shakllantirish faoliyatidir. Bu jarayonda talaba o'zining bilim olish faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish, monitoring qilish va baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. Mustaqil ta'lim mediakompetentlikni rivojlantirishda ayniqsa samarali, chunki media-faoliyat o'z mohiyatiga ko'ra ko'p hollarda mustaqil va individual xususiyatga ega.

Mustaqil ta'lim jarayonida mediakompetentlikni rivojlantirishning bir qator afzalliklari mavjud. Birinchidan, talabaga o'z qiziqishlari va kasbiy ehtiyojlariga muvofiq mavzularni chuqur o'rganish imkoniyati taqdim etiladi. Ikkinchidan, mustaqil ta'lim talabaning shaxsiy o'rganish ritmiga moslashish imkonini beradi - har bir talaba o'z tezligida ilgarilaydi. Uchinchidan, bu jarayonda talabaning mas'uliyat tuyg'usi va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari rivojlanadi. To'rtinchidan, talaba turli xil media-resurslar bilan bevosita ishlash tajribasiga ega bo'ladi, bu uning mediakompetentligini amaliy darajada shakllantiradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida mediakompetentlikni rivojlantirish uchun keng imkoniyatga ega bo'lgan media vositalardan foydalanish lozim. Birinchi guruh - bilim olish manbalari sifatida media vositalar. Bunga elektron kutubxonalar (EBSCO, JSTOR, Google Books), ilmiy ma'lumotlar bazalari (Scopus, Web of Science, eLibrary), ochiq ta'lim resurslari (OER), Wikipedia va boshqa entsiklopedik resurslar kiradi. Bu vositalardan foydalanib, talabalar o'z mavzusi bo'yicha eng so'nggi ilmiy ma'lumotlarni mustaqil ravishda topadilar.

Ikkinchi guruh - onlayn kurslar va massiv ochiq onlayn kurslar (MOOC). Coursera, edX, Udemy, FutureLearn, Khan Academy kabi platformalar talabalarga jahonning yetakchi universitetlarining mediasavodxonlik, raqamli pedagogika va axborot xavfsizligi bo'yicha

kurslarini bepul yoki arzon narxlarda taqdim etadi. Talabalar bu kurslarni o'z grafiklariga muvofiq o'tib, sertifikatlar olishlari mumkin. Ushbu yondashuv ularga jahon tajribasi bilan tanishish va xalqaro standartlardagi bilim olish imkonini beradi.

Uchinchi guruh - video-kontent platformalari. YouTube, TED, Vimeo kabi platformalarda mediasavodxonlik, raqamli pedagogika va axborot tahlili bo'yicha minglab sifatli video-darslar mavjud. TED ma'ruzalari ayniqsa qimmatli - ular yetakchi olimlar va amaliyotchilar tomonidan qisqa va qiziqarli formatda taqdim etiladi. Talabalar bu materiallardan o'z mustaqil ta'lim jarayonida muntazam foydalanishlari mumkin.

To'rtinchi guruh - podkast va audio-kontent. Podkastlar talabalarga turli media-mavzular bo'yicha ekspertlarning fikrlarini eshitish va o'rganish imkonini beradi. Bu format ayniqsa qulay, chunki uni har qanday vaziyatda (yo'lda, sportda, uy ishlari paytida) tinglash mumkin. Spotify, Apple Podcasts, Google Podcasts kabi platformalarda media-pedagogika, jurnalistika va raqamli madaniyat bo'yicha minglab podkastlar mavjud.

Beshinchi guruh - ijtimoiy media va kasbiy hamjamiyatlar. LinkedIn, ResearchGate, Academia.edu kabi platformalar talabalarga sohaning yetakchi mutaxassisleri bilan aloqa o'rnatish, ularning ilmiy ishlarini kuzatish va kasbiy hamjamiyatlarda ishtirok etish imkonini beradi. Bunday faoliyat talabaning kasbiy gorizontini kengaytirib, mediakompetentlikning kommunikativ jihatlarini rivojlantiradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida mediakompetentlikni rivojlantirishning samarali shakllaridan biri - talabalarning shaxsiy media-mahsulotlari yaratishidir. Talabalar mustaqil ravishda o'z mavzularida videodars, podkast, infografika, raqamli plakat, blog yoki Telegram-kanal yaratishlari mumkin. Bu jarayonda ular nafaqat texnik ko'nikmalarni egallaydi, balki ijodiy fikrlash, dizayn tafakkuri, kontent strategiyasi va auditoriya bilan ishlash malakalarini ham rivojlantirib boradilar. Yaratilgan media-mahsulotlar talabaning portfoliosini boyitadi va uning kasbiy o'sishiga zamin yaratadi.

Mustaqil ta'lim natijalarini rasmiylashtirishning samarali shakli - refleksiv kundalik yuritishdir. Talaba o'z bilim olish jarayonini muntazam ravishda yozma shaklda tahlil qiladi: nimani o'rgandim? qanday qiyinchiliklarga duch keldim? kelajakda nimani takomillashtirishim kerak? Bu yondashuv mediakompetentlikning refleksiv komponentini chuqur shakllantiradi. Refleksiv kundalik elektron formatda (blog, ish daftari, Notion va boshqa platformalarda) yuritilishi mumkin.

Mustaqil ta'lim jarayonida bir qator pedagogik shart-sharoitlar yaratilishi shart. Birinchidan, o'qituvchilar tomonidan aniq topshiriqlar berilishi va ularning bajarilishi muntazam nazorat qilinishi kerak. Topshiriqlar mavhum emas, balki konkret va o'lchanuvchan natijalarga ega bo'lishi shart. Ikkinchidan, talabalarga zarur resurslarga (elektron kutubxonalar, dasturlar, internet) erkin foydalanish imkoniyati ta'minlanishi lozim. Uchinchidan, mustaqil ta'lim natijalarini baholash uchun aniq mezonlar va shakllar (esse, prezentatsiya, loyiha, portfolio) belgilanishi kerak. To'rtinchidan, talabalarni o'qituvchilar va tengdoshlari tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimi yaratilishi shart.

Mustaqil ta'lim samaradorligini oshirishda peer-learning (tengdoshlar bilan o'rganish) yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Talabalar guruhlar bo'lib birgalikda media-loyihalar tashkil etadilar, bir-birining ishlarini baholaydilar, tajriba almashadilar. Bu yondashuv nafaqat individual mediakompetentlikni rivojlantiradi, balki ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarni

ham shakllantiradi. Telegram-guruhlari, Discord-serverlar, WhatsApp-jamoalari kabi platformalar peer-learning uchun qulay muhit yaratadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mustaqil ta'lim jarayonida media vositalardan samarali foydalangan talabalar mediakompetentlikning yuqori darajasiga an'anaviy yondashuvga nisbatan tezroq erishadilar. Buning sababi shundaki, mustaqil ta'lim jarayonida talaba real media-resurslar bilan bevosita ishlaydi, mustaqil qarorlar qabul qiladi va o'z faoliyati natijalari uchun mas'uliyatni his etadi. Bu jihat mediakompetentlikning amaliy va barqaror shakllanishini ta'minlaydi.

Yuqorida bayon etilganlardan kelib chiqib, quyidagi xulosalarni chiqarish mumkin: birinchidan, mustaqil ta'lim bo'lajak o'qituvchilarning mediakompetentligini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita bo'lib, u talabaning shaxsiy faolligini, mas'uliyatini va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ikkinchidan, mustaqil ta'lim jarayonida turli media vositalardan (elektron kutubxonalar, MOOC platformalari, video-kontent, podkastlar, ijtimoiy media) majmuiy foydalanish mediakompetentlikning barcha komponentlarini bir vaqtda rivojlantirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, talabalarning o'z media-mahsulotlarini yaratishi va refleksiv kundalik yuritishi mediakompetentlikning chuqur va barqaror shakllanishini ta'minlaydi. To'rtinchidan, mustaqil ta'limning samaradorligi pedagogik shart-sharoitlarni - aniq topshiriqlar, resurslarga erkin foydalanish, baholash mezonlari va qo'llab-quvvatlash tizimini ta'minlash bilan bog'liqdir. Pedagogika oliy ta'lim tizimida mustaqil ta'limning rolini yanada oshirish va uni media-resurslar bilan boyitish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini yangi sifat darajasiga ko'tarishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Fyodorov A.V. Razvitiye mediakompetentnosti i kriticheskogo mishleniya studentov pedagogicheskogo vuza. - M.: Inform. dlya vsekh, 2007. - 616 s.
2. Hobbs R. Digital and Media Literacy: A Plan of Action. - Washington: The Aspen Institute, 2010. - 64 p.
3. Knowles M.S. Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers. - New York: Association Press, 1975. - 135 p.
4. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: "Nihol" nashriyoti, 2016. - 238 b.
5. Inoyatov U.I., Adizov B.R. Pedagogika nazariyasi. - Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2018. - 320 b.